

ALİ YAŞAR SARIBAY

Siyasal Partiler Sosyolojisi

Ali Yaşar Sarıbay
Kitaplığı 03

dünbugün
yarın

Ali Yaşar Sarıbay

Siyasal Partiler Sosyolojisi

ALİ YAŞAR SARIBAY

Siyasal Partiler Sosyolojisi

Ali Yaşar Sarıbay
Kitaplığı 03

Bu PDF dokümanı, kitabın bir kısmını içermektedir.
DBY okurları için özel olarak oluşturulmuştur.

“dün” den öğrendikleriyle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

“dün” den öğrendikleriyle
“bugün”ü yaşamak
“yarın”ları aydınlatır.

© 2021, DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI™

Tüm hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım amacıyla ve araştırma için yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir şekilde kopya edilemez, elektronik ve mekanik yolla çoğaltılıp, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

DBY: 186

Ali Yaşar Sarıbay Kitaplığı: 03

ISBN 978-625-7471-23-7

Sertifika No: 52315

Baskı Tarihi: İstanbul, 2021

Yazar:

Ali Yaşar Sarıbay

Yayın Yönetmeni:

İrfan Güngörür

Dizi Editörü:

Nuh Muaz Kapan

Kitap Editörü:

Gülbeyaz Karakuş

Kapak/Mizanpaj:

DBY Ajans

Baskı/Cilt:

Step Ajans Matbaacılık

(Sertifika No: 45522)

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI / Library Cataloging-in-Publication Data (CIP)

Sarıbay, Ali Yaşar

Siyasal Partiler Sosyolojisi

/ Ali Yaşar Sarıbay

İstanbul : DBY Yayınları, 2021.

191 s. ; 13,5 x 21,0 cm ___ (DBY Yayınları ; No. 186) ___ Dizin var

ISBN 978-625-7471-23-7

1- Siyaset Bilimi 3- Demokrasi 3- Sosyoloji

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI

Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4

Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul

www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

Tel.: +90 212 526 98 06

İçindekiler

Yeni Baskıya Önsöz	9
Önsöz	11
Demokrasi - Siyasal Parti İlişkisi	13
Siyasal Partiyi Nasıl Tanımlayabiliriz?.....	16
Siyasal Partilerin Tarihi Kökeni	18
Siyasal Partilerin Toplumsal Kesimlerle İlişkisi	20
Siyasal Partilerin İşlevleri.....	22
Siyasal Partilerin Diğer (Benzer) Kuruluşlardan Ayrıldığı Yönler	22
Siyasal Parti, Parti Tipleri ve Parti Sistemleri	25
Seçim Sistemleri.....	35
Partiler Devleti ile Parti Devleti Arasındaki Farklar	37
Siyasal Partilerin İlk Ortaya Çıktıkları Durum ile Bugün Aldıkları Hâl.....	38
Siyasal Partilerin Tâbi Olduğu Hukukî Düzenlemelerin Demokrasi Açısından Anlamı.....	40

Siyasal Parti Örgütünün Unsurları	41
Parti Örgütlenme Tipleri.....	42
Parti Üyeliği.....	44
Parti Üyeliği Tipolojisine Göre Belirlenen Siyasal Parti Türleri.....	45
Parlamentodaki Parti Grubu ile Parti Örgütü Arasındaki İlişkinin Mahiyeti.....	46
Dengeli Grup-Örgüt İlişkisi İçin Parti Disiplini	47
Parti Disiplininin Parlamenter Rejimdeki Yeri.....	48
Siyasal Partilerin Devlet Yönetiminde Oynadığı Roller Açısından Tasnifi	49
Sorumlu Parti Hükümeti.....	49
Yönetmeyen Parti.....	50
Parti Patronajı	51
Dünyada ve Türkiye’de Siyasal Partiler	53
Almanya	61
Belçika	63
Danimarka	63
Finlandiya.....	63
Fransa	63
Hollanda.....	64
İngiltere	64
İspanya.....	65
İtalya	67
Türkiye’de Siyasal Partilerin Ortaya Çıkışını Hazırlayan Etkenler.....	70

Siyasal Partiler ve II. Meşrûtiyet’in Önemi	72
12 Eylül’ün Siyasal Parti Hayatına Olan Etkileri	99
12 Eylül Sonrası Parti Sisteminin Şekillenmesi.....	101
1990’lar Türkiye’sinin Farklılığı: İdeolojik ve Kültürel Değer Çatışmalarının Öne Çıkışı	113
1990 Sonrası Türkiye’de Siyasal Partiler	118
Türkiye’de Siyasal Partilerin Üyeliklerine ve Faaliyetlerine Getirilen Sınırlamalar.....	126
Türkiye’de Siyasal Parti Örgütlerinin Unsurları.....	128
Türkiye’de Partiler ve Parti İçi Demokrasi.....	139
Siyasal Partilerin Temsil Aracı Olarak Oynadıkları Rolün Mahiyeti	145
Partilerde Adaylığı Belirleyen Koşullar	146
Partilerde Adaylık Türleri.....	147
Adayların Belirlenmesinde Rol Oynayan Etkenler	147
Adayları Belirlemede Kullanılan Yöntemler	148
Türk Siyasal Partilerinde Aday Tespitinin Esasları	150
Partilerin Aday Tespit Haklarının Demokrasi ile Uyuşmayan Yanları.....	151
Seçilme Hakkını Kısıtlayan Etkenler.....	152
Türkiye’de Seçilme Hakkının Mâlî Yüğü.....	153
Devlet Tarafından Sağlanan Mâlî Desteğin Seçilme Hakkına Dair Eşitsizlikleri Gidermede Oynadığı Rol	154
Türkiye’de Partilerin Seçmen Tabanının Gösterdiği Sosyopolitik Özellikler.....	156
1995 Erken Genel Seçim Sonuçları Açısından Türk Parti Sistemi.....	161

Postmateryalizm ve Klasik Sağ-Sol Ayrımına Dayanan Parti Sistemleri.....	163
Türkiye’de Partilerin Demokrasiye Katkılarını Artıracak Koşullar	165
Partilerde İktidar Niyeti ile Proje Üretememe Arasındaki Siyasî Paradokslar	169
Yardımcı Okuma	181
Dizin.....	185

Yeni Baskıya Önsöz

Siyasal Partiler Sosyolojisi, genel okuyucu kitlesine yönelik olarak 22 yıl önce, şimdi mevcut olmayan bir gazetenin (*Radikal* gazetesi) talebi üzerine “99 Soruda Siyasal Partiler” başlığı altında kaleme alınmıştı. Kitap, siyasal partilerin demokrasinin vazgeçilmez unsurları olmasının önemine binaen kısa zamanda ikinci basımını; daha sonra Alfa Yayınları’ndan üçüncü basımını idrak etti. Şimdi ise “*Siyasal Partiler Sosyolojisi*” başlığıyla “Ali Yaşar Sarıbay Kitaplığı” serisinin üçüncüsü olarak DBY Yayınları’ndan çıkıyor.

Akademik kariyerime siyasal partiler sosyolojisi üzerine çalışarak ve doktora tezimi o alanda yazarak başladım; 1980’de yurt dışında siyasal partiler ve parti sistemleri ilişkisi konusunda hevesli şekilde bir doçentlik tezi hazırlamaya başlamıştım. Ne var ki, 12 Eylül rejimi, sadece siyasal hayatı değil, akademik hayatı da kendi doğrultusunda şekillendirmeye girişmişti; ortada ne partiler ne de doçentlik tezi kalmıştı. Bu beni konumdan da soğuttu; hatta dikkatimi başka konulara sevk ederek uzaklaştırdı. Demokrasi teorisi, siyasal hayat, siyaset sosyolojisi ile iştigal eden biri olarak, siyasal partilere olan ilgim, elbette devam ediyor ama dolaylı şekilde. Bu hususları be-

lirtme sebebim, bu kitabı yeniden yayımlarken, “güncelleme” konusunda pek gayret göstermediğimin mazeretini bildirmek içindir. Kolay değil; uzmanı olmak için çalıştığınız bir konudan uzaklaşıp, daha önce yazdığınız bir kitabı “güncel” hâle getirmeye girişmek. Okuyucunun mazur görmesini dilemekten başka elimden bir şey gelmiyor.

Buna rağmen, bazı düzeltmeler, kısmî eklemeler yapmak üzere metni yeniden gözden geçirirken; kitabın gene de siyasal partiler ve partilerin demokrasiyle olan ilişkisi için açıklayıcı genel bir çerçeve/rehber oluşturduğuna inanıyorum. Kitabın işaret ettiği meselelerde ayrıntılara gitmek, artık meraklı okuyucuya kalmaktadır.

Uzaklaşmış olduğum bir konuya beni yeniden yöneltmeye, DBY editörü Nuh Muaz Kapan vesile oldu. Dr. Gülbeyaz Karakuş, kitabın düzenlenmesindeki ayrıntıları üstlenmeyi vaad ederek teşvik etti. Hatalar ve eksikliklerin, sorumluluğu ise, hiç şüphesiz, bana aittir.

Ali Yaşar Sarıbay
Kayapa, 1 Ekim 2021

Önsöz

Bu kitapçık, daha önce *Radikal* gazetesi tarafından iki kere okuyucularına dağıtılan bir çalışmanın, “yardımcı ders kitabı” olarak okutulmak üzere, kısmen genişletilmiş ve gözden geçirilmiş şeklidir.

Türk politik hayatı partilerin omuzlarında hareket etmektedir. Bu sebeple politikbilim eğitiminde “Türk Siyasal Hayatı”, “Çağdaş Demokrasiler”, “Siyaset Sosyolojisi”... gibi derslerde politik partiler ister istemez önemli bir yer tutmaktadır.

Demokrasi ve Politik Partiler’in bu açıdan yardımcı bir işlev görmesi, belirli ölçüde imkân dâhilinde görüldüğü için yeniden kaleme alınmıştır. Yararlı olmasını dilerim.

Ali Yaşar Sarıbay
Bursa, 22 Haziran 2000

Yardımcı Okuma

- Abadan, N., *1965 Seçimlerinin Tahlihi*, Ankara, 1966.
- Ahmad, F., *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, Çev. A. Fethi, Ankara, 1994.
- Ağaoğlu, S., *Demokrat Partinin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri*, Ankara, 1972.
- Akşin, S., *100 Soruda Jön Türkler ve İttihat ve Terakki*, İstanbul, 1980.
- Alpay, Ş. - S. Gürsel, *DSP-SHP Nerede Birleşiyorlar, Nerede Ayrılıyorlar*, İstanbul, 1986.
- Araslı, O., *Adaylık Kavramı ve Türkiye'de Milletvekilliği Adaylığı*, Ankara, 1972.
- Atar, Y., "Kartel Parti Teorisi ve Eleştirisi", *Prof. Dr. Ergun Özbudun'a Armağan* içinde, Cilt I, Ankara, 2008.
- Ayata, A.G., *Cumhuriyet Halk Partisi (Örgüt ve İdeoloji)*, Ankara, 1992.
- Aybar, M. A., *Türkiye İşçi Partisi Tarihi*, 3 Cilt, İstanbul, 1988.
- Bektaş, A., *Demokratikleşme Sürecinde Liderler Oligarşisi, CHP ve AP (1961-1980)*, İstanbul, 1987.
- Biezen, I. v., "Making democratic institutions work", *Financing political parties and election campaigns-guideline, Integrated Project*, Council of European Publishing, December 2003.
- Bıla, H., *Sosyal Demokrat Süreç İçinde CHP ve Sonrası*, İstanbul, 1987.
- Birinci, A., *Hürriyet ve İtilaf Fırkası*, İstanbul, 1990.
- Briffault, R., "The Political Parties and Campaign Finance Reform", *Columbia Law Review*, Vol 100, No.3, 2000.
- Bora T. - K. Can, *Devlet, Ocak, Dergâh*, İstanbul, 1991.
- Coşkun, S., *SHP: Bir Oluşumun Perde Arkası*, Ankara, 1986.

- Çakır, R., *Ne Şeriat, Ne Demokrasi. Refah Partisini Anlamak*, İstanbul, 1994.
- Çalık, M., *MHP Hareketi'nin Kaynakları ve Gelişimi (1965-1980)*, Ankara, 1995.
- Çavdar, T., *İttihat ve Terakki*, İstanbul, 1991.
- Duverger, M., *Siyasi Partiler*, Çev. E. Özbudun, Ankara, 1972.
- Erder N. ve diğerleri, *Türkiye'de Siyasi Partilerin Seçmenleri ve Sosyal Demokrasinin Toplumsal Tabanı*, Ankara, 1995.
- Hopkin J. ve Caterina Paolucci, "The business firm model of party organization: Cases from Spain and Italy", *European Journal of Political Research*, 35 (1999).
- Ishiyama, J., "Do Ethnic Parties Promote Minority Ethnic Conflict?", *Nationalism and Ethnic Politics*, 15 (2009).
- Kabasakal, M., *Türkiye'de Siyasal Parti Örgütlenmesi (1908-1960)*, İstanbul, 1991.
- Kalaycıoğlu, E., *Türkiye'de Köktenci Sağ Partiler ve Seçmen Tercihleri, Toplum ve Ekonomi*, 1994.
- Karpat, K. H., *Türk Demokrasi Tarihi*, İstanbul, 1996.
- Kili, S., *1960-1975 Döneminde Cumhuriyet Halk Partisinde Gelişmeler*, İstanbul, 1976.
- Kircheimer, O., "The Transformation of the Western European Party Systems", J. La Palombara ve M. Weiner (Editors), *Political Parties and Political Development* içinde, New York, 1969 (paperback printing).
- Kopecky, P. ve diğerleri, "Beyond the Cartel Party? Party Patronage and the Nature of Parties in New Democracies", Paper prepared for the *Joint IPSA/ECPR Conference*, Saol Paulo, Brazil, 16-19 february 2011.
- Lijphart, A., *Electoral Systems and Party Systems*, Oxford, 1994.
- Michels, R., *Siyasi Partiler, Modern Demokrasideki Oligarşik Eğilimlerin Sosyolojik İncelemesi*, Çev. İmre Sipahi, İstanbul, 2021.
- Norris, P., "The Impact of Electoral Reform on Women's Representation", *Acta Politica*, 41 (2006).
- Öz, E., *Tek Parti Yönetimi ve Siyasal Katılım*, Ankara, 1992.
- Özbudun, E., *Parti Disiplini*, Ankara, 1968.
- Özbudun, E., *Türkiye'de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma*, Ankara, 1975.
- Özbudun, E., *Siyasal Partiler*, Ankara, 1979.
- Perinçek, D., *Anayasa ve Partiler Rejimi*, İstanbul, 1985.
- Sakallıoğlu, Ü. C., *AP - Ordu İlişkileri*, İstanbul, 1993.

- Sarıbay, A.Y., *Türkiye'de Modernleşme Din ve Parti Politikası, MSP Örnek Olayı*, İstanbul, 1985.
- Sarıbay, A.Y., *Siyasal Sosyoloji*, Bursa, 1996.
- Sartori, G., *Political Parties and Party Systems*, New York, 1976.
- Sencer, M., *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, İstanbul, 1971.
- Teziç, E., *100 Soruda Siyasal Partiler (Partilerin Hukuki Rejimi ve Türkiye'de Partiler)*, İstanbul, 1976.
- Timur, T., *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İstanbul, 1991.
- Tunaya, T.Z., *Türkiye'de Siyasal Partiler*, İstanbul, 1952.
- Tunaya, T.Z., *Türkiye'de Siyasal Partiler*, 3 Cilt, İstanbul, 1984, 1986, 1989.
- Tuncay, S., *Parti İçi Demokrasi ve Türkiye*, Ankara, 1996.
- Tunçay, M., *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek - Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Ankara, 1981.
- Turgut, H., *12 Eylül Partileri*, İstanbul, 1986.
- Uysal A. ve O. Topak, *Particiler, Türkiye'de Partiler ve Sosyal Ağların İnşası*, İstanbul, 2010.
- Uzun, C. D., *Siyasi Partilerin Finansmanı*, Ankara, 2010.
- Yetkin, Ç., *Serbest Cumhuriyet Fırkası Olayı*, İstanbul, 1982.
- Yetkin, Ç., *Türkiye'de Tek Parti Yönetimi (1930-1945)*, İstanbul, 1983.
- Yıldırım, E., *Türkiye'de Siyaset Süreci ve Profesyonel Siyasette Benliğin Kurulması SHP Örneği*, Ankara, 1995.
- Zürcher, E.J., *Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, Çev. G.Ç. Güven, İstanbul, 1992.

Dizin

- 12 Eylül 9, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 113, 121, 128, 138, 175, 183
12 Mart Muhtırası 83
27 Mayıs 1960 82, 91, 92
28 Şubat 169
1660 Restorasyonu 25
1832 Reform Yasası 25, 26
1971 Muhtırası 83
1982 Anayasası 101, 102, 114, 119
- A**
ABD 17, 26, 43, 44, 48, 50, 51, 149, 150, 155, 171
Abdülhamid (II.) 72, 73, 96
Adalet Partisi. *bkz.* AP
Adalet ve Kalkınma Partisi.
bkz. AKP
Adem-i merkezîyetçilik 75, 77, 85
Ağırnaslı, Niyazi 93
Ahâli İktisat fırkası 76
Akbulut, Yıldırım 105
AKP 31, 122, 123
Akşin, Sina 78, 181
Aleviler 95
Ali Fethi (Okyar) Bey 74, 85, 86
Alman Komünist Partisi 68
Alman Sosyalist Devlet Partisi 68
Alman Temel Kanunu 61
Almanya 40, 43, 59, 61, 62, 68, 77, 87, 126, 135, 146, 153, 154, 155
Almanya Eyaletler Meclisi (Bundesrat) 62
Almanya Federal Meclisi (Bundestag) 62
Amele Fırkası 77, 78
Amerika 15, 26, 31, 59
Anadolu ve Rumeli Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti 79, 81
ANAP 100, 101, 102, 104, 105, 106, 113, 117, 118, 122, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166
Anavatan Partisi. *bkz.* ANAP
Anayasa Mahkemesi. *bkz.* AYM
Antidemokratik 67, 91, 141
AP 51, 82, 92, 93, 96, 98, 101, 103, 107, 175, 181, 182
Araslı, Oya 148
Arnavutluk ayaklanması 76
Askerlik 147
Atatürk 79, 81, 82, 83, 84, 85, 92, 103, 121, 125, 136, 137, 175
Atatürkçülük/Atatürk milliyetçiliği 95, 103, 109
Avcı, Yıldırım 107

Avrupa 18, 26, 43, 44, 57, 68, 69, 134, 140
 Avusturya 31, 126, 135, 154, 155
 Aybar, Mehmet Ali 93, 94, 95, 139, 181
 AYM 40, 61, 62, 68, 70, 94, 124, 126, 127
 Azınlık 19, 37, 56, 57, 58, 125, 137

B

Bâbiâli Baskını 76
 Bağmsız 147, 162
 Bağmsız adaylık 147
 Baskı grubu 23
 Batı/Batılı 16, 17, 18, 19, 59, 87, 128, 135
 Batılılaşma 89
 Bayar, Celal 88, 89
 Bayrak Partisi 101
 BBP 112, 118
 BDP 123
 Belçika 63, 68, 126, 155
 Bireycilik (teşebbüs-i şahsî) 75
 Bireysel temsil partileri 33
 Bizim Parti 101
 Bora, Tanıl 112
 Bölge Valiliği 114
 BTP 101, 107
 Bütünleşme 19, 33, 34
 Bütünleşme krizi 19
 Büyük Birlik Partisi. *bkz.* BBP
 Büyük Türkiye Partisi. *bkz.* BTP

C

Cemaatçi 171
 Cemiyet 17, 71, 72, 73, 74, 98
 Ceza Kanunu 65, 92
 CHP 46, 51, 71, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 97, 98, 101, 106, 107, 108, 111, 118, 122, 123, 156, 158, 162, 175, 181
 Cindoruk, Hüsamettin 107
 CKMP 110

Cumhurbaşkanı 87, 88, 103, 105, 171
 Cumhuriyetçi Güven Partisi 46, 101
 Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi 92, 93, 110
 Cumhuriyetçi Millet Partisi 92, 110
 Cumhuriyet dönemi 71
 Cumhuriyet Halk Partisi. *bkz.* CHP
 Cumhuriyet'in ilanı 81, 83

Ç

Çağdaş Demokrasiler 11
 Çakmak, Fevzi 91
 Çalık, M. 111
 Çıkar grubu 17, 23
 Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu 87
 Çiller, Tansu 108, 139
 Çok parti sistemi 29, 38, 54, 99, 100, 106, 162, 163

D

Danıştay 126
 Danimarka 63, 126, 135
 Danimarka Anayasası 63
 Dar işlevli partiler 33, 34
 Demirel, Süleyman 93, 103, 104, 107, 108, 176
 Demokrasi 9, 11, 13, 14, 15, 18, 37, 39, 40, 54, 55, 56, 58, 59, 63, 65, 66, 68, 70, 87, 92, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 110, 113, 114, 118, 119, 120, 124, 127, 137, 139, 140, 141, 146, 151, 156, 170, 171, 172, 174, 181, 182, 183
 Demokrasi ve Politik Partiler 11
 Demokrasiyi restore etmek 91
 Demokratik bütünleşme partileri (Sosyal demokrat partiler) 34
 Demokratik rejimler 13, 53
 Demokratik Toplum 15

Demokrat Parti. *bkz.* DP
 Dengeli Grup-Örgüt İlişkisi 47
 DEP 113, 114
 Devleti korumak 91
 D'hondt 36, 123
 Doğru Yol Partisi. *bkz.* DYP
 Doğu 84, 85, 175
 Doğu Anadolu 84
 Dörtlü Takrir 88
 DP 51, 82, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 101
 DSP 108, 109, 118, 139, 156, 157, 158, 159, 160, 162, 165, 166, 181
 DYP 101, 102, 107, 108, 117, 118, 122, 139, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 165, 166, 177

E

Ecevit, Bülent 83, 108, 109, 176
 E. Çağa 93
 Ege 85, 86
 En büyük artık 36
 En kuvvetli ortalama usûlü 36
 Erbakan, Necmettin 96, 97, 98
 Erim, Nihat 83
 Esener, Ali Fethi 107
 Estonya 126
 Etniki Eterya Cemiyeti 71
 Evren, Kenan 103

F

Faal üyeler 44, 45
 Fazilet Partisi 101
 Fedailer Cemiyeti 71
 Federal Anayasa Mahkemesi 61, 62, 68
 Federal Devlet 62
 Federal Hükümet 62
 Fethi Bey (İzzet Paşa Kabinesi'nin dâhiliye nazırı) 74, 85, 86
 Finlandiya 63, 126, 135, 154, 155
 Fransa 19, 59, 63, 126, 135
 Freedom House 54

G

G. Burdeau 16
 Gelişme 18, 80, 81
 Geniş işlevli partiler 34
 Gündem, Mehmet 169

H

HADEP 114, 116, 117, 118, 162, 165
 Hâkim parti sistemi 30, 31
 Halâşkârlar 76
 Halâşkâr Zâbitân Grubu 76
 Halkçılar/halkçılık 79, 80, 81, 87, 110
 Halkçı Parti 100, 101, 102, 105, 106, 108
 Halk Fırkası 79, 80, 81, 84
 Halkın Emek Partisi. *bkz.* HEP
 Hazine yardımı 154
 Hegemonyacı parti sistemi 29, 30, 32
 HEP 113, 114
 Hıristiyan Demokrat 155
 Himaye. *bkz.* patronaj
 Hindistan 126
 Hizip/Hizipleşme 17, 42
 Hollanda 37, 64, 126, 135, 164
 Huzur Partisi 101
 Hücre 42, 43
 Hükümet etme 49
 Hür Demokratlar Partisi 101
 Hürriyetçi Millet Partisi 101
 Hürriyet Mısakı 89
 Hürriyet Partisi 46, 90, 92
 Hürriyet ve İtilaf 71, 75, 76, 77, 181
 Hüseyin Kadri (Karesi Mebûsu) 74
 Hz. Ali 95

I

Ingrid van Biezen 60, 181
 İrkçı 67

Islahatçı Demokrasi Partisi 101

İ

İdeolojik 21
İhsan Sabri Çağlayangil 107
İkinci Dünya Savaşı 25, 59, 68, 82, 87, 134
İkinci Meşrûtiyet 72, 73, 77
İki parti sistemi 29, 30, 31, 50, 55, 79, 142
İngiltere 25, 30, 31, 47, 50, 59, 64, 126, 136, 146
İnönü 82, 83, 87, 88, 92, 106
İnönü, Erdal 106
İP 162
İrlanda Komünist Partisi 14, 54
İslâm 74, 111, 112, 143
İslâm siyaset teorisi 143
İsmet Paşa 83, 85
İspanya 65, 68, 126, 135, 154, 155
İsrail 135, 154
İsveç 126, 135, 155, 164
İtalya 17, 43, 59, 67, 68, 126, 154, 155
İtalyan Faşist Partisi 67
İtalyan Medenî Kanunu 67
İtilaf Fırkası 71, 75, 76, 181
İttihadı anasır (milletlerin birliği) 75
İttihatçılar 79, 84
İttihat ve Terakki Fırkası 19, 71, 73, 74, 75, 76, 78, 79
İzzet Paşa 74

K

Kadro 26, 32, 45, 46, 99, 112, 139, 149
Kadro partileri 26
Kalaycıoğlu, Ersin 102, 163, 182
Kanada 31, 135, 155
Karadeniz 85
Karma sistemler 35, 36
Kartel Parti 28, 60, 181
Katılma 19, 42, 161

Katılma krizi 19
Kâzım Karabekir Paşa 84
Kısakürek, Necip Fazıl 112
Kitle 26, 27, 32, 43, 44, 45, 46, 99, 112, 153
Kitle partileri 26, 27, 45
Klasik Sağ-Sol Ayrımı 163
Komite 42, 43, 44
Kontenjan adayları 151
Koraltan 88
Köprülü, Fuad 88, 91
Köy Koruculuğu 114
Kriz 18, 175
Kuleli Vakası 71
Kurum 18, 40, 127, 172, 176, 178
Kürtçe 113
Kürt sorunu 113, 114, 161, 173

L

Liberal 21, 34, 37, 38, 45, 58, 76, 84, 91, 98, 104, 105, 155
Liderler 44, 181
Lijphart, Arend 35, 56, 57, 58, 182
Lincoln, Abraham 15
Litvanya 126

M

Macaristan 126
Mâlî destek 134, 154
Maurice Duverger 17, 25, 26, 29, 41, 42, 55, 76, 142, 182
MDP 103, 105
Meclis Tahkikat Komisyonu 90
Mehmet Gölhan 107
Menderes, Adnan 88, 90, 91, 176
Meşrûluk 19, 175
Mezhep Partisi 95
MGK 98, 99, 102, 121
MHP 101, 102, 110, 111, 112, 118, 123, 139, 157, 158, 160, 161, 162, 165, 182
Milis 42, 43
Millet Partisi. *bkz.* MP
Millî Ahrâr Fırkası 77

Millî bakiye 36
Millî Güvenlik Konseyi. *bkz.* MGK
Millî Kalkınma Partisi 89
Millî Mîsak 89
Millî Mücadele 77, 78, 79, 80
Millî Nizam Partisi. *bkz.* MNP
Millî Selamet Partisi. *bkz.* MSP
Millî Türk Fırkası 78
Milliyetçi Demokrasi Partisi 100, 101, 102, 103
Milliyetçi Hareket Partisi. *bkz.* MHP
Milliyetçi partiler. *bkz.* Otoriter bütünleşme partileri
MNP 96, 97, 98
Modern demokrasi 13
Mondros Mütârekesi 74
MP 91, 92, 93, 101, 110, 111, 162
M. Parenti 56
MSP 97, 98, 99, 101, 107, 183
Muhafazakâr 21, 34, 84, 101, 111, 155
Muhafazakâr Parti 101, 111
Mustafa Kemal. *bkz.* Atatürk
Müdâfaa-i Hukuk Cemiyeti 79, 80, 81
Müdâfaa-i Hukuk Grubu 81
Müstakil Amele Fırkası 78
Müstakil Demokratlar Grubu 91
Müstakil Sosyalist Fırkası 78

N

Nazi Partisi 68
Nispi temsil esasına dayanan seçim sistemi 36
Nizam-ı âlem ve ila-yı kelimetullah 112
Nizam Partisi 96, 101
Norris, Pippa 37, 56, 182
Norveç 135, 154, 164

O

Ocak 42, 43, 64, 76, 88, 94, 96, 97, 98, 104, 112, 128, 181

Olağanüstü Hâl Kanunu 114
On İki İmam 95
Ortadoğu 13
Ortanın solu 83
Osmanlı 16, 71, 73, 74, 75, 76, 77, 143
Osmanlıcılık 75, 76
Osmanlı Demokratik Fırkası 76
Osmanlı Hürriyetperver Avam Fırkası 74
Osmanlı İmparatorluğu 16, 73
Osmanlı Mesâî Fırkası 77
Osmanlı Sulh ve Selâmet Cemiyeti 76
Ostrogorski, Moisey 139, 140
Otoriter bütünleşme partileri (Milliyetçi partiler) 34
Oydaşmacı 58

Ö

ÖDP 115, 116, 117, 118, 139
Önseçmenler 44
Özal, Turgut 104, 105, 173
Özbudun, Ergun 72, 121, 122, 123, 141, 142, 181, 182
Özgürlük ve Dayanışma Partisi. *bkz.* ÖDP

P

Parlamenteler Asamblesi 69
Parti adaylığı 147
Parti disiplini 42, 47, 50, 140, 142, 182
Parti grubu 46
Partiler devleti 30, 38
Parti örgütü 46
Parti patronajı 51, 166
Parti tutarlılığı 47, 50
Partiyle özdeşleşenler 44
Patronaj (himaye) 51
Perinçek, Doğu 137, 182
PKK 113
Polatkan, Hasan 91
Politik partiler 11

Polonya 126
 Portekiz 126
 Postmateryalizm 163
 Prens Sabahattin 76, 77

R
 Radikal Avam Fırkası 76
 Refah Partisi. *bkz.* RP
 Refik Koraltan 88
 Rıza Nur 76
 Robert Michels 26, 138, 139, 182
 Romanya 126
 RP 98, 99, 101, 102, 117, 118,
 139, 157, 158, 160, 161, 162, 163,
 165, 166

S
 Sadrazam Mahmut Şevket Paşa
 76
 Sağ 34, 38, 100, 102, 113, 115,
 122, 138, 148, 156, 157, 158, 159,
 160, 161, 162, 163, 164, 165, 182
 Sağ totaliter partiler 34
 Saraçoğlu, Şükrü 89
 Sartori 29, 30, 31, 32, 183
 Savcı 126
 Sayarı, Sabri 121, 123
 Selâmet-i Osmaniye Fırkası 76, 77
 Serbest Cumhuriyet Fırkası 85,
 86, 87, 88, 183
 SHP 102, 106, 113, 156, 157, 158,
 159, 160, 181, 183
 Sıradan üyeler 44, 45
 Silahlı Kuvvetler 127
 Siyasal Partilerin İşlevleri 22
 Siyasal Parti Türleri 45
 Siyasal rejimler 30
 Siyaset bilim 13
 Siyaset sosyolojisi 11
 Siyasî gerileme 20
 Siyasî paradokslar 8, 169
 Siyasî partiler 53, 61, 63, 64, 65,
 70, 114, 119, 120, 121, 132, 177

Siyasî Partilerin Kapatılması ve
 Benzer Yaptırımlar Rehberi 68
 Siyasî Partiler Kanunu. *bkz.* SPK
 Slovakya 126
 SODEP 106, 108
 Sol 34, 38, 43, 77, 90, 94, 98, 100,
 102, 106, 108, 113, 115, 116, 138,
 148, 156, 157, 158, 159, 161, 162,
 163, 164, 165
 Sol totaliter partiler 34
 Sosyal bütünleşme partileri 33
 Sosyal Demokrasi Partisi 101,
 105, 106
 Sosyal Demokrat Fırkası 77
 Sosyal Demokrat Halkçı Parti.
bkz. SHP
 Sosyal demokrat partiler.
bkz. Demokratik bütünleşme
 partileri
 Sosyalist Devrim Partisi 101
 Sosyalist Vatan Partisi 101
 SPK 120, 121, 125, 126, 127, 128,
 130, 132, 133, 134, 135, 136, 150,
 151, 153, 154
 SSCB 87, 94
 Sulh ve Selâmet-i Osmaniye 76,
 77
 Sulh ve Selâmet-i Osmaniye
 Fırkası 76, 77
 Sunalp, Turgut 102, 103

Ş
 Şark 111
 Şeyh Sait İsyanı 78, 84
 Şiddet eylemi 66
 Şirket partisi 28

T
 Tahriri Sükûn Kanunu 78
 TBMM 80, 81, 83, 108, 109, 123,
 128, 129, 154
 TBP 95, 96, 101
 Tek parti sistemi 29, 30, 38
 Temsilciler Meclisi ve Senato 65

Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası
 71, 83, 84, 85, 86, 87, 183
 Terör/Terörist/Terörizm 66, 67,
 113, 161
 Teziç, Erdoğan 48, 76, 183
 Timur, Taner 89
 TİP 51, 82, 93, 94, 95, 101, 181
 Tory 25
 Türk Ceza Kanunu 92
 Türkçülük ideolojisi 74, 78
 Türk Demokrasi Vakfı 15
 Türkiye Birlik Partisi. *bkz.* TBP
 Türkiye Büyük Millet Meclisi.
bkz. TBMM
 Türkiye İşçi Partisi. *bkz.* TİP
 Türkiye İşçi Sosyalist Fırkası 78
 Türkiye İşçi ve Çiftçi Partisi 77
 Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist
 Fırkası 77
 Türkiye Köylü Partisi 92, 110
 Türkiye Sosyalist Fırkası 77, 78
 Türkiye Zürrâ Fırkası 78
 Türk Siyasal Hayatı 11
 TÜSES Vakfı 156, 157, 159, 160

U
 Ulusal Faşist Parti 68
 Ulusu, Bülend 102, 104

Ü
 Ülkücü hareket 112
 Ülkü Ocakları 110, 112

V
 Vahdet-i Osmaniye (Osmanlı
 birliği) 75

Vatan Partisi 94, 101
 Venedik Komisyonu 68, 70

W
 Ware, Alan 13, 14
 Whig 25

Y
 Yandaşlar 44
 Yargıtay 63, 124, 126
 Yasama tutarlılığı 42
 Yassıada affı 93
 Yazıcıoğlu, Muhsin 112
 YDH 114, 115, 117, 118, 162
 YDP 116, 162
 Yeni Demokrasi Hareketi.
bkz. YDH
 Yeni Doğu Partisi 101
 Yeni Düzen Partisi 101
 Yeni Osmanlılar Cemiyeti 72
 Yılmaz, Mesut 105
 Yönetim 39, 82, 91, 99, 127, 129,
 130, 131, 132, 139, 154, 169
 Yönetme 39, 49
 Yönetmeyen Parti 50
 YP 162
 Yüce Görev Partisi 101
 Yüksek İdare Mahkemesi 126

Z
 Zana, Leyla 113
 Zincirbozan 107
 Ziya Gökalp 79
 Zorlu, Fatin Rüştü 91
 Zürcher, Erik Jan 84, 183

Siyasal Partiler Sosyolojisi

Modern demokrasileri siyasal partiler olmadan düşünmek imkânsızdır. Siyasetbilimi literatürüne baktığımızda, ancak Ortadoğu'daki bazı geleneksel küçük devletler ile askerî veya otoriter rejimlerin siyasal partilerden yoksun düzenlere sahip olduklarını görürüz.

Partiler hem demokrasiyi ayakta tutan ve çalıştıran hem de kendi varlıklarını bu rejime borçlu olan kurumlardır. Bu sebeple, demokratik rejimler, partilerin toplumsal kesimleri hakkıyla temsil etmeleri için gerekli hukukî düzenlemeleri ve siyasal zemini sağlam şekilde hazırlamakla yükümlüdürler. Buna karşılık, partiler de vücut buldukları bu zemini tahrip etmemek; sadece kendi yandaşlarının taleplerini karşılamak için kullanacakları bir araç olarak görmemek durumundadırlar. O hâlde, "güçlü" bir demokrasinin var olabilmesi, rejimin başta hukukun üstünlüğü olmak üzere ne kadar demokrasinin gerekleriyle donatılmasını zorunlu kılmaktaysa; siyasal partilerin de o kadar demokratik zihniyet ve tutum takınmalarını kaçınılmaz kılmaktadır.

Siyasal partiler, demokrasiyi güçlendirebildikleri gibi zayıflatabilirler de...

DÜN BUGÜN YARIN YAYINLARI
Ankara Caddesi, Ünal Han No: 21/4
Cağaloğlu, Eminönü - Fatih / İstanbul
Tel. - Faks: +90 212 526 98 06
www.dby.com.tr • dby@dby.com.tr

ISBN 978-625-7471-23-7

9 786257 471237